

У постанові Верховного Суду України аналізується ситуація, коли податкові інспекції на підставі актів невідзних документальних перевірок застосують до позивача штрафні санкції за порушення ним граничного строку сплати узгодженого податкового зобов'язання по збору за забруднення навколишнього природного середовища з посиленням на підпункт 17.1.7 пункту 17.1 статті 17 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами. При цьому, всупереч вказівки про призначення платежу, перераховані підприємством суми збору за забруднення навколишнього природного середовища, податкова інспекція зараховувала на погашення податкового боргу за минулі періоди.

Для розрахунку суми штрафу податковий орган брав не дату сплати платником суми податкового боргу (як передбачено зазначеним вище підпунктом 17.1.7 пункту 17.1 статті 17 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами»), а дату самостійного погашення цим органом зазначеного боргу за рахунок коштів, перерахованих платником за інший податковий період, та сум бюджетного відшкодування. Задовольняючи частково позовні вимоги, суди правильно виходили з того, що у податкового органу відсутнє право самостійно змінювати призначення платежу, визначеного платником податків при їх сплаті, зокрема, з метою погашення податкового боргу. Позивач, самостійно визначивши та перерахувавши суми збору за забруднення навколишнього природного середовища, виконав свої зобов'язання протягом граничних строків, що виключало застосування до нього штрафних (фінансових) санкцій, передбачених підпунктом 17.1.7 пункту 17.1 статті 17 зазначеного вище Закону. Слід зазначити, що існуюча певний час різна практика адміністративних судів із цього питання була усунута Вищим адміністративним судом України шляхом надіслання судам інформаційного листа від 17 березня 2009 року № 358/13/13-09, у якому була викладена правова позиція, аналогічна подальшій позиції Верховного Суду України.

Говорун Д. М.¹⁴²

Проблеми процесуального статусу осіб, які здійснюють обвинувачення

У науці кримінального процесу традиційним є погляд відповідно до якого серед суб'єктів кримінально-процесуальних правовідносин виокремлюють суб'єктів, які здійснюють функцію вирішення кримінальної справи (суд); суб'єктів, які здійснюють функцію обвинувачення (прокурор, слідчий, начальник слідчого відділу, орган дізнання, особу, що провадить дізнання, потерпілого, цивільного позивача та їх представників); суб'єктів,

---

¹⁴² Аспірант кафедри кримінального процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».

які здійснюють функцію захисту (підозрюваного, обвинувачуваного, захисника, цивільного відповідача та його представника); інших суб'єктів, що сприяють повному, всебічному та справедливому кримінальному судочинству (свідків, понятих).

Реформування кримінально-процесуального законодавства у відповідності до міжнародних стандартів зумовлює необхідність перегляду деяких усталених положень.

Кабінетом Міністрів України було оприлюднено проект Кримінально-процесуального кодексу України, підготовлений Робочою групою з питань реформування кримінального судочинства на виконання Указу Президента України від 17 серпня 2010 року № 820 (далі по тексту Проект). У цьому Проекті вперше на законодавчому рівні запропоновано поділ суб'єктів кримінального провадження відповідно до здійснюваних ними функцій. Привертає увагу, що подаючи цей перелік, законодавець впокремив суд, сторону обвинувачення, сторону захисту, потерпілого і його представника, та інших учасників кримінального провадження. При цьому потерпілого та його представника не віднесено до жодної із сторін.

Особливість процесуального статусу потерпілого зумовлюється тим, що на відміну від інших суб'єктів сторони обвинувачення, підтримання обвинувачення – це його право, а не обов'язок. Це пояснюється тим, що за загальним правилом обвинувачення – публічна діяльність спеціально уповноважених органів державної влади, а не приватних осіб. На практиці досить часто зустрічаються випадки, коли позиції потерпілого і слідчого або прокурора не співпадають. Саме тому законодавцем передбачена можливість підтримання обвинувачення потерпілим у разі пред'явленому обсязі при зміні обвинувачення прокурором (ст. 277 КПК) (у Проекті КПК потерпілому надано можливість підтримання обвинувачення при відмові прокурора від обвинувачення). Крім того, Проектом запропоновано впровадження примирювальних процедур (медіації), розширення кола справ приватного обвинувачення.

Всі ці нововведення свідчать про збільшення ролі приватних начал у кримінальному процесі. Проте навіть в умовах реформування кримінального судочинства, функція кримінального переслідування (обвинувачення) не може перекладатися на приватних осіб, які в силу дії принципу публічності не можуть бути зобов'язані розслідувати злочини, оскільки у них відсутні будь-які процесуальні можливості перевіряти підозру щодо особи, яка вчинила злочин, проводити слідчі дії, застосовувати заходи кримінально-процесуального примусу. Кримінальне переслідування за своєю властивістю – це публічна діяльність, для реалізації якої необхідні владно-розпорядчі повноваження. Саме тому потерпілий, а також його представник, будучи стороною обвинувачення, не можуть відноситися до суб'єктів кримінального переслідування, наділятися не властивими їм функціями.

У справах приватного обвинувачення потерпілий, його представник можуть підтримувати обвинувачення, є ініціаторами кримінального процесу, але разом з тим, ці суб'єкти не приймають юридично-значимих рішень і не є

правозастосувачами. Такий же процесуальний статус і власника (співвласника) юридичної особи, який відповідно до ст. 27-2 чинного КПК може подати заяву або надати згоду на порушення кримінальної справи за статтями 364-1, 365-1 або 365-2 Кримінального кодексу України, якщо цими діями завдано шкоди виключно інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми.

Ще одним дискусійним питанням є процесуальний статус слідчого. Відповідно до ст. 43 Проекту слідчого віднесено до сторони обвинувачення, і поряд з цим серед його обов'язків не закріплено обов'язку повного, об'єктивного, всебічного дослідження матеріалів справи. Такі зміни відображають думку вчених, які вважають, що слідчий у змагальному процесі має збирати лише обвинувальні докази і звільнений від обов'язку встановлення істини у справі. Натомість виправдовувальні докази повинен збирати та подавати до суду захисник.

Захисник не наділений владними повноваженнями для проведення слідчих дій, застосування запобіжних заходів та прийняття загальнообов'язкових рішень, інакше це суперечило б публічній природі кримінального процесу. Рівність сторін у змагальному процесі – це рівність можливостей, свобода вибору дій, а не фактична рівність. Фактичної рівності у досудовому провадженні між підозрюваним, обвинувачуваним, захисником і слідчим бути не може, оскільки останній діє в силу вимог принципу публічності.

С. А. Шейфер зазначав, що «беззаперечно віднесення слідчого (дознавача) до сторони обвинувачення, трактовка його в якості «вузького» обвинувача посилюють обвинувальний ухил у його діяльності, органічно несумісні з традиційним і правильним уявленням про нього як об'єктивного, справедливого і незацікавленого дослідника». Сутність діяльності слідчого не в тому, щоб обвинувачувати конкретну особу, а в тому, щоб викрити особу, яка вчинила злочин, з'ясувати всі обставини справи, зібрати всі докази, які мають відношення до справи і, якщо будуть підстави, передбачені законом, поставити питання про притягнення особи як обвинуваченого. В. П. Божьєв, відомий російський вчений, з цього приводу зазначає: «слідчий реалізує функцію розслідування злочинів, якої за КПК РФ нібито немає, але в реальній дійсності існує незалежно від того, що наявність цієї функції визнають не всі процесуалісти. Обвинувачений, як відомо, з'являється не раптом, а в результаті кримінально-процесуальної діяльності з розслідування злочину».

Кримінально-процесуальний кодекс Франції взагалі закріплює принцип спеціалізації попереднього слідства. Одним із проявів цього принципу є те, що «з одного боку, попереднє слідство повністю вилучено з компетенції всіх органів крім слідчих, щоб бути виключною прерогативою останніх. З іншого боку, інші процесуальні повноваження - обвинувачення і вирішення справ – не можуть перебувати у віданні слідчих органів».

На нашу думку, слідчий не повинен відноситися ні до сторони обвинувачення, ні до сторони захисту, він повинен здійснювати властиву

лише йому функцію розслідування кримінальної справи. Такий підхід усуне обвинувальний ухил діяльності слідчого, дозволить повно, всебічно і об'єктивно досліджувати матеріали справи, і разом з тим не буде суперечити принципу змагальності кримінального процесу.

Юревич І. В.¹⁴³

Цілісність та єдність судової влади

Судова влада як виокремлений об'єкт дійсності розглядається як єдина система високого ступеня складності, що органічно поєднує елементи в ціле і має інтегральні властивості, які не дорівнюють властивостям її елементів. Аналізуючи вищезазначені характеристики можемо зробити висновок, що одним із головних властивостей системи є її єдність та цілісність. Ці поняття відрізняються одне від одного тим, що відображають різноманітні сторони об'єкта дослідження як системи, а також тим, що можуть відображати одну сторону з різним ступенем абстрактності.

І. В. Левакін у своїй роботі ретельно аналізує категорію єдності державно-правових феноменів та пропонує досліджувати її в певних аспектах – дискретивному та діалектико-логічному. Згідно з першим, єдність розглядається як визначеність, яка фіксує об'єктивну властивість нероздільності множинності. На відміну від дискретивного, другий аспект змісту категорії єдності має діалектико-логічну природу і цим відрізняється від уявлення про зміст категорії єдності як відносин загальних, співпадінь і тому подібного у множинності. Ці два аспекти, незважаючи на відмінності, не виключають один одного, тому пропонується розглядати їх у поєднанні. Для судової влади визначення терміна «єдність» допомагає вивітнитися в тому, що її підсистеми не діють відособлено одна від одної, а забезпечують ефективну реалізацію функцій судової гілки державної влади.

Сучасний російський вчений О.І. Чистяков у своїх працях зазначає, що кожна держава є певною єдністю: якщо немає цієї цілісності, то немає і держави. Як ми бачимо, правознавець ототожнює категорії цілісності та єдності. З певними зауваженнями з цим погоджуються й інші вчені, зазначаючи, що єдність та цілісність практично співпадають за умови підходу до державності як сукупності державних інститутів. Проте вони також зазначають, що дослідження державної єдності в теорії держави означає зведення різнонаправлених процесів, що об'єднують інститути державності, політичної і правової систем, громадянського суспільства; вивчення ж безпосередньо цілісності держави передбачає відображення інституціональної, територіальної єдності держави, її віддиференціювання від оточення, тобто пошук одноманітності головним чином всередині державних інститутів і між ними. Тобто термін «єдність» у більшій мірі характерний для філософського і філософсько-правового відображення державно-правової дійсності, а «цілісність» – для інституційного вивчення держави. Таким

¹⁴³ Аспірантка кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».